

академик Владо Камбовски

Авторите се вложиле со сета посветеност и залагања, давајќи огромен придонес во оживувањето на новиот законски модел на правда за деца. Учебникот е напишан од најкомпетентни автори, кои не се обични толкувачи, туку и активни учесници во создавањето на новиот законски модел и во подготовките за неговата примена. Од таква позиција, нивното систематско и прегледно излагање на процесната и, во нужната мера, материјално-правната страна на постапување со оваа категорија деца претставува сериозен придонес кон нашата учебничка литература посветена на оваа материја.

Гордан Калајџиџев

Трудот под наслов „Кривично постапување спрема деца во ризик и во судир со законот“ е прв учебник за малолетничката правда (според најновата терминологија — правда за детето) во Република Македонија. Во подготовката на учебникот вградени се долгогодишна наставна и истражувачка академска работа, со неспорни познавања на материјалот, како и солидни стекнати практични искуства од судската практика. Ваквиот успешен спој на теоретските и практичните искуства на авторите резултира со еден современ, модерен учебник по предметот Малолетничко казнено право.

Гордана Лажетиќ - Бужаровска
Лазар Нанев
Олга Кошевалиска

Гордана Лажетиќ - Бужаровска
Лазар Нанев
Олга Кошевалиска

КРИВИЧНО ПОСТАПУВАЊЕ СПРЕМА ДЕЦАТА ВО РИЗИК И ВО СУДИР СО ЗАКОНОТ

КРИВИЧНО ПОСТАПУВАЊЕ СПРЕМА ДЕЦАТА ВО РИЗИК И ВО СУДИР СО ЗАКОНОТ

КРИВИЧНО ПОСТАПУВАЊЕ СПРЕМА ДЕЦА ВО РИЗИК И ВО СУДИР СО ЗАКОНОТ

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“-СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ Скопје, бр.02-417/87 од 08 април 2015 година се одобрува употребата на оваа книга како учебно помагало

Издавач:
Правен факултет „Јустинијан Први“ - Скопје

За издавачот:
Проф. д-р Борче Давитковски, декан

Рецензенти:
Акад. проф. д-р Владо Камбовски
Проф. д-р Гордан Калајџиев

Корица:
Атанас Ѓурков

Компјутерска обработка:
доц.д-р Олга Кошевалиска

Печати: ГИНИС - Прилеп

Тираж: 500 примероци

Сите права се задржуваат. Без претходна писмена согласност на издавачот и авторите, ниту еден дел од овој учебник не може да биде репродуциран во која било форма.

проф.д-р Гордана Лажетик - Бужаровска

вон.проф.д-р Лазар Нанев

доц.д-р Олга Кошевалиска

КРИВИЧНО ПОСТАПУВАЊЕ СПРЕМА ДЕЦА ВО РИЗИК И ВО СУДИР СО ЗАКОНОТ

Скопје, 2015

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	10
ГЛАВА I	
ДЕТСКО ПРЕСТАПНИШТВО	
1. Поим и основни карактеристики.....	
2. Однос на адолесценцијата и делинквенцијата.....	
3. Теории на детското престапништво.....	
3.1. Социолошки теории.....	
3.1.1. Теорија на аномија	
3.1.2. Теорија на културна девијација	
3.1.3. Теорија на диференцијална асоцијација	
3.1.4. Теорија на општествена контрола	
3.1.5. Етикетирање и секундарна девијација	
3.2. Биолошки теории	
3.2.1. Ломброзова теорија.....	
3.2.2. Теорија на Ханс Ајзенк.....	
3.3. Психолошки теории	
3.3.1. Психоаналитичка теорија	
3.3.2. Когнитивна теорија	
3.3.3. Теорија на општествено учење	
4. Историски развој на положбата на детето во кривичното право	
4.1. Развој до почетокот на XX век.....	
4.2. Казнено право спрема деца во XX век	
4.3. Современ развој на казненото право спрема деца	
4.4. Компаративни трендови во правда за децата.....	
ГЛАВА II.....	
ЕТИОЛОГИЈА И ФЕНОМЕНОЛОГИЈА НА ДЕТСКОТО	
ПРЕСТАПНИШТВО.....	
1. Етиологија на детското престапништво.....	
(егзогени и ендегени фактори)	
1.1. Егзогени фактори за појава на детското престапништво	
1.1.1. Сиромаштијата како ризик фактор.....	
1.1.2. Семејството како ризик фактор	
1.1.3. Образованието како ризик фактор.....	
1.1.4. Влијанието на врсниците и соседството како ризик фактори	
1.2. Ендегени фактори за појава на детското престапништво	
1.2.1. Структура на личноста	
1.2.2. Темперамент и негови карактеристики.....	
1.2.3. Карактер и карактерни особини.....	
1.2.4. Способностите како особина на личноста.....	
(Интелектуални и ментални способности, психомоторни и сензорни способности)	
1.2.5. Движечаката сила на активноста на личноста - мотиви, ставови, предрасуди и интереси	

2. Феноменологија на детското престапништво	
---	--

ГЛАВА III

ПОИМ НА ДЕТЕ.....

1. Детерминанти кои го определуваат поимот дете.....	
2. Дефинирање на поимот дете.....	103
I. Деца во ризик	
II. Категории деца што подлежат на кривична одговорност.....	107
III. Дете жртва.....	
IV. Помлад полнолетник	

ГЛАВА IV.....109

КАРАКТЕРИСТИКИ, ИЗВОРИ И НАЧЕЛА ВО ПОСТАПКАТА СПРЕМА ДЕТЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....109

1. Карактеристики на казненото право спрема децата	
2. Извори на казненото право спрема децата	
2.1. Домашни извори на казненото право спрема децата.....	
2.2. Меѓународни извори на казненото право спрема децата.....	
3. Начела во постапувањето спрема деца.....	
3.1. Општо за значењето на начелата.....	120
3.2. Видови начела	
3.2.1. Општи начела	
3.2.2. Начела на судската постапка спрема дете	

ГЛАВА V

САНКЦИИ СПРЕМА ДЕЦА

1. Меѓународни инструменти релевантни за приодот при санкционирање на децата	
2. Општи правила во ЗПД во однос на санкциите спрема децата	
3. Видови санкции спрема деца	
3.1. Воспитни мерки	
3.1.1. Укор или упатување во центар за деца	
3.1.2. Мерки на засилен надзор.....	
3.1.3. Заводски мерки.....	
3.1.4. Специфики во однос на воспитните мерки	

3.2. Алтернативни мерки.....	
3.3. Мерки на безбедност.....	
3.4. Казни.....	
3.4.1. Видови казни за деца и услови за нивно изрекување.....	155
4. Изрекување санкции на помлади полнолетни лица.....	
5. Општи одредби кај казнувањето	
6. Дејство на санкциите, евиденција на изречените санкции, рехабилитација	

ГЛАВА VI

СУБЈЕКТИ ВО КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА СПРЕМА ДЕЦА

<u>1. Општо за субјектите.....</u>	<u>162</u>
2. Надлежен суд во постапката спрема деца	
3. Јавен обвинител за постапување спрема деца.....	
4. Бранител.....	
5. Центар за социјални работи (ЦСР).....	

ГЛАВА VII.....

МЕРКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ПРИСУСТВО НА ДЕТЕТО

ГЛАВА VIII

ТЕК НА КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА СПРЕМА ДЕЦА

1. Поведување на постапка.....	
2. Подготвителна постапка спрема дете	
3. Постапка пред Советот за деца.....	
4. Одлуки на Советот за деца	
5. Правни лекови	
5.1. Жалба како редовен правен лек	
5.2. Вонредни правни лекови	

ГЛАВА IX

ПОСЕБНИ ОБЛИЦИ ПОСТАПУВАЊЕ СПОРЕД ЗПД

1. Постапки што ги спроведува ЦСР.....	
1.1. Применување мерки на помош и заштита.....	
1.2. Обештетување во ЦСР.....	
2. Постапување по иницијатива на јавниот обвинител.....	
2.1. Постапка за примена на мерки на одвраќање	
2.2. Неповедување судска постапка за дела казниви со затвор до 5 години.....	
2.3. Постапката за признавање на одговорност и спогодување за висината на казната.....	
2.4. Предлагање санкции без подготвителна постапка.....	

ГЛАВА X.....

РЕСТОРАТИВНА ПРАВДА И МЕДИЈАЦИЈА

1. Ресторативна правда спрема децата.....	
2. Концептуални карактеристиките на медијацијата спрема децата.....	
3. Постапка на медијација согласно ЗПД.....	

ГЛАВА XI

ЗАШТИТА НА ДЕЦА ЖРТВИ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА И СВЕДОЦИ ВО КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА.....

<u>1. Воведни напомени.....</u>	<u>240</u>
2. Заштита на сведоците и жртвите - ЕКО SOS упатства – Резолуција 2004/27 - Упатства за правосудните прашања кои вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела.....	
3. Заштита на детето жртва во македонското законодавство	
3.1. Жртва во кривичното материјално и процесно законодавство	
3.2. Права на детето жртва	

ГЛАВА XII.....265

ПРЕВЕНЦИЈА НА ДЕТСКО ПРЕСТАПНИШТВО265

1.1. Примарна превенција.....	265
1.2. Секундарна превенција.....	267
1.3. Терцијална превенција.....	269
2. Државен совет и општински совети за превенција.....	269

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА275

СПИСОК НА КРАТЕНКИ

ЗКП	–	Закон за кривичната постапка
ЗМП	–	Закон за малолетничка правда
ЗП	–	Закон за прекршоци
ЗПД	–	Закон за правда на децата
КЗ	–	Кривичен Законик на Република Македонија
КПД	–	Конвенција за правата на детето
МВР	–	Министерство за внатрешни работи
ООН	–	Организација на Обединетите нации
СЕ	–	Совет на Европа
ЦСР	–	Центар за социјални работи

ПРЕДГОВОР

Постапувањето спрема децата отсекогаш имало свои специфики по кои сосема се разликувало од постапувањето спрема возрасните, како сторители на кривични дела. Ваквата потреба се оправдува со психо-физичкиот, емоционалниот и менталниот степен на развиток на детето и соодносот помеѓу возраста и зрелоста, но и расчекорот помеѓу желбите, можностите и потребите на младиот човек. Поради влијанието на егзогените и ендегените фактори детето не е во состојба да ги сфати последиците од преземеното дејствие и не секогаш може успешно да направи дистинкција помеѓу општествено прифатливото и неприфатливото однесување.

Потребата за изработка на учебник посветен на постапувањето спрема децата се наметна како потреба со оглед на фактот што оваа материја од материјалното и процесното казнено право се издвои во посебен закон. Новите приоди во постапувањето беа првично прифатени во Законот за малолетничката правда, којшто се применуваше од 2009 до 1 декември 2013 година, а според позитивното законодавство и со мали измени, постојат и во Законот за правда за децата.

Новите решенија ја апострофираат улогата на неформалните облици на постапување, мислењето и согласноста од оштетениот за примена на определени процесни облици, како и проширени овластувања на јавниот обвинител за примена на начелото на целесообразност. Едновременно, прифатени се облици на постапување коишто се растоварени од определени формалности и овозможуваат изрекување и започнување со извршување на санкцијата во краток период по добиеното сознание за стореното кривично дело. Голема предност на законските решенија е можноста да се преземе соодветна реакција од Центрите за социјална работа и кон деца во ризик на возраст од 7 до 14 години. Долгорочните цели на специјалната превенција се нагласени со активното вклучување на семејството на детето во ризик во сите облици на постапување со цел за зајакнување на семејството како институција, но и пружање поддршка во остварување на основните функции на семејството за воспитување, грижа и заштита на децата.

Подготвениот учебник е наменет, пред сè, за студентите на студиите од втор циклус на правните науки, но може да помогне и во совладување на материјата посветена на децата во ризик и за студентите на прв циклус на правните науки. Авторите се надеваат дека учебникот ќе им помогне и на практичарите во рамките на остварување на своите овластувања.

Скопје, Мај 2015

Од авторите

ВОВЕД

Креирањето систем на правда за децата упатува на потребата од иновирање на легислативната рамка со цел доминантно место во казнената реакција да имаат мерките на помош, заштита и грижа, односно воспитните мерки и интервенции наместо казнувањето и сместување во установи за деца.

Основната цел на ваквиот приод е да се одбегне загрозувањето на правилниот раст и развиток на младите лица во транзиторниот период од детство кон полнолетството.

Се апострофира потребата за збогатување на можностите за неформален пристап во разрешувањето на состојбите во кои се инволвирани децата, што подразбира интеракција и активно вклучување на поширок круг субјекти во кои спаѓаат родителите, училиштето во кои се образува детето, ЦСР, а поведувањето казнена постапка спрема деца да биде случај само за најтешките облици на кривични дела односно кривични дела со фатални последици по животот и здравјето на луѓето, за повторено сторување полесни кривични дела и кога ќе се оцени дека личноста на детето, начинот на сторување на кривичното дело и мотивите од кои се раководело детето го оправдуваат класичниот формален приод во постапувањето на што неизбежно се надоврзува изрекувањето соодветна кривична санкција.

Осовременување и следење на новите трендови во теоријата и практиката за положбата на децата во системот на правда за децата доведе до кодификација на општиот дел од материјално и делот од процесното казнено законодавство за деца во еден закон, во кој покрај регулирањето на казниот систем и казнената постапка спрема деца се опфатени и категориите деца во ризик, заштитата на децата како жртви на кривични дела и превенцијата на детското престапништво.

Новиот систем за правда на децата бележи фокус врз примарниот интерес за заштита, воспитување, превоспитување и правилен развој на децата, настојувања да се подигне свеста и поттикне примената на вонзатворски односноалтернативните мерки и мерки со ресторативна природа, при што се води грижа за социјалното чинење на кривичните дела и ефектите што се очекуваат од криминалната контрола. Притоа, особено е важно жртвите да имаат можности за поефикасно остварување на своите интереси, сторителите полесно да се реинтегрираат и да се зајакне довербата на јавноста во казнено-правниот систем во целина. Промените се резултат од меѓународните инструменти кои инсистираат на имплементирање методи за социјална интеграција на младите луѓе, организирање специјализирани програми и мерки за помош и поддршка за младите лица во училиштата со цел за нивна подобра интеграција и социјализација.

